

Джуринська Тетяна Олександрівна
(*наук. керівник – канд. пед. наук Яворська Т. М.*)
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ІНФОРМАЦІЙНА ЕТИКА ЯК СКЛАДОВА БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Значні трансформації, що відбуваються протягом останніх двадцяти років у системі норм і принципів діяльності бібліотечних закладів України і світу, тісно пов'язані із загальноцивілізаційним інформаційним прогресом людства. Успішність функціонування сучасної бібліотеки як інформаційної установи зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг, вимагає систематичного вивчення та запровадження нових інформаційних технологій.

У професії бібліотекаря суспільство акцентує увагу не лише на рівень освіти, обсяг спеціальних знань, вмінь, навичок, але й на моральних якостях працівника. Об'єктом діяльності бібліотекаря є користувачі. Але окрім професійного спілкування з користувачами бібліотекар перебуває в постійному, специфічному контакті з джерелами інформації: збирає, зберігає і доносить їх зміст до широких верств населення.

Сьогодні бібліотекарі всіх країн створюють науково обґрунтовану, узгоджену з практикою систему професійних вимог, які регламентують їх діяльність. В основі цих вимог лежать професійні етичні норми, які повинні дотримуватися кожним, хто переступив поріг бібліотеки [1, с. 60].

З проголошенням незалежності України вперше у Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» виділено правову норму, яка забезпечує дотримання бібліотекарем певних етичних норм, закріплює конфіденційність інформації, а саме в ст. 5 записано: «Забороняється використовувати дані про користувачів бібліотеки та їхні читацькі інтереси з будь-якою метою, крім наукової» [2].

«Кодекс професійної етики бібліотекаря», поміж інших етичних положень, які рекомендуються для дотримання кожним бібліотекарем, встановлює принципи етики щодо відкритого доступу до інформації та інтелектуальної власності. Ці концепти є основоположними для розвитку особистості та використання інформаційних ресурсів в інформаційному суспільстві [1].

Фундаментальною ознакою інформаційного суспільства є свобода доступу кожного до інформації. Кодекси професійної етики бібліотекарів практично усіх країн постулатом своєї діяльності, поміж інших цінностей та моральних ідеалів, фіксують забезпечення безперешкодного доступу до інформації.

Українська бібліотечна асоціація [3] утверджує такі основні морально-етичні норми професійної бібліотечної діяльності щодо доступу до інформації: дотримуватися принципів інтелектуальної та інформаційної свободи; протистояти спробам цензурувати читання, формувати фонди бібліотек, надавати доступ до інформації; поважати людську гідність і реалізовувати право особи на отримання інформації; забезпечувати високий рівень обслуговування, створювати умови для рівноправного, вільного та комфортного доступу користувачів до інформаційних ресурсів; використовувати всі можливості для надання користувачам бібліотек якнайширшого доступу до інформації та ідей в будь-якому форматі; дотримуватися нейтральності та неупередженої позиції щодо збирання та організації доступу до інформації й надання послуг, прагнути до того, щоб особисті переконання не заважали вільному доступові користувача до інформації. Перелічені морально-етичні норми професійної бібліотечної діяльності щодо доступу до інформації складають зміст поняття інформаційна етика бібліотечного фахівця.

Варто зазначити, що інформаційна етика, як самостійна дисципліна оформилась у США в сфері бібліотечно-інформаційних наук, надалі еволюціонувавши до проблем комп'ютерної етики, медіаетики тощо.

Термін «інформаційна етика» в науковому дискурсі розуміється сьогодні у двох фактично протилежних значеннях, які можна окреслити такими визначеннями: інформаційна етика визначається як галузь етики, яка фокусується на взаємозв'язку між створенням, організацією, поширенням та використанням інформації, а також етичними стандартами й моральними кодексами, які регулюють поведінку людей у суспільстві.

Інформаційна етика – дисципліна, яка досліджує моральні проблеми, що виникають через розвиток і використання інформаційних технологій і пов'язана з комп'ютерною етикою. Предметом інформаційної етики є взаємозв'язок між створенням, організацією, поширенням і використанням інформації та етичними стандартами і моральними нормами, які регулюють поведінку людини в суспільстві.

Надзвичайно актуальним є вивчення проблеми інформаційної етики в професійній діяльності бібліотекарів. Поміж багатьох інформаційно-етичних ситуацій в бібліотечному обслуговуванні, які пропонуються для аналізу та оцінювання, є така: чи повинен бібліотекар надати літературу читачу, який шукає її за темою «Як обійти податкове законодавство?». Не аналізуючи за суттю запропоновану ситуацію, а також ті, які виникають у щоденній діяльності бібліотечного працівника, запитаймо: чи повинен бібліотекар у непередбачених законодавством ситуаціях брати на себе функції цензора? [3]. Відчуваючи свою відповідальність як інформаційного посередника, чи повинен бібліотекар присвоювати собі право на власний розсуд, керуючись власним життєвим і професійним досвідом, базуючись на власному рівні культури і розумінні ситуації, відмовити в доступі до інформації читачеві, якщо йому здається, що читач може її використати якимось інакше, ніж уявляє собі бібліотекар?

Очевидно, що сьогодні бібліотекар знаходиться в ситуації формування нової етики – етики свободи і відповідальності. Формування такої етичної парадигми не є чимось новим для бібліотеки, оскільки і свобода, і відповідальність завжди були притаманні бібліотечній професії й гуманістичній та культурно-освітній місії бібліотеки.

У 2011 р. на 36 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО прийнято Кодекс етики інформаційного суспільства, необхідний для соціалізації людини та засвоєння суб'єктом соціокультурного досвіду, вираженого в моральних цінностях інформаційного суспільства. Ці норми прийнятні також у сфері спілкування в соціальних мережах, сфері ігрового простору, включно зі свободою вираження думки, конфіденційністю, етичними аспектами спілкування в межах інформаційного суспільства, принципами управління глобальною мережею Інтернет [4].

Отже, інформація є складовою трансформаційних процесів сучасного суспільства, а свобода доступу до інформації сформульована як вища морально-етична цінність у професійній діяльності бібліотекаря. В сучасних умовах інформаційна етика є вагомою складовою як бібліотечного обслуговування, так і загалом професійної діяльності бібліотечного фахівця.

Список використаних джерел

1. Алтухова Г. А. Профессиональная этика библиотекаря: учеб. пособие для вузов и сред. проф. учеб. заведений культуры и искусства. 2-е изд., испр. и доп. М. : Изд-во Моск. ун-та культуры и искусств: Профиздат, 2000. 103 с.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України: поточ. ред. від 01.01.2017, підстава – 1801-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>. (дата звернення: 05.04.2020).
3. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/> (дата звернення: 02.04.2020).
4. Алтухова Г. А. Этические нормы библиотечного труда. *Мир библиотек сегодня*. 1998. № 1. С. 60–65.
5. Кириченко М. О. Інформаційна антропологія й інформаційна етика як складники формування ідеології інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. Вип. 16. С. 51–53.
6. Миролубенко Г. А. Інформаційна етика в просторі сучасних комунікативних процесів (філософсько-етичний аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.07 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2011. 223 арк.

